

Erzincan İl Müftülüğü

‘27 Ocak 2023 Tarihli Cuma Vaaz Örneğidir’

AKRABALIK VE KOMŞULUK ADABI

Kıymetli kardeşlerim, aralarında nesep (soy), süt ve evlilik bakımından yakınlık bulunanlara akraba denir.

Dinimiz İslam, akraba ilişkilerine büyük önem vermiştir. Akraba hukukunu gözetmek İslam’ın temel kaynakları olan Kuran ve Sünnette genişçe yer bulmuştur.

Dinimizde, başta insan olmak üzere bütün canlılara karşı iyi davranmak genel ilkedir. Bu iyi davranış sadece insanları değil diğer canlıları da kapsar. Zira varlık âlemi Cenab-ı Hakk’ın eseridir. Yunus'un;

‘Elif okuduk ötürü

Pazar eyledik götürü

Yaratılanı hoş gör

‘Yaratan’dan ötürü’ mısralarında dile getirdiği gibi bizler bütün yaratılanları yaratandan ötürü severiz, onları haklarına riâyet ederiz. Zira evrendeki canlı-cansız hemen her şey Yüce Yaratıcının eseridir. İnsanlık âlemi değişik etnik kökenleriyle, inanç ve kültürleriyle büyük bir aile konumundadır. Nitekim,

وَمِنْ آيَاتِهِ خَلْقُ السَّمَاوَاتِ وَالْأَرْضِ وَاخْتِلَافُ أَلْسِنَتِكُمْ وَأَلْوَانِكُمْ إِنَّ فِي ذَلِكَ لَآيَاتٍ لِّلْعَالَمِينَ

“O’nun âyetlerinden biri de göklerin ve yerin yaratılması, dillerinizin ve renklerinizin değişik olmasıdır. Şüphesiz bunda bilenler için ibretler vardır” (Rûm, 30/22) anlamındaki âyet, insanlar arasında söz konusu olan kültürel, sosyal ve etnik farklılıkların fitrî olduğuna işaret etmekte ve bu farklılıkları, Allah’ın yüceliğini gösteren deliller olarak nitelemektedir. İnsanlar, değişik renklerde farklı isimlerde aynı bahçenin gülleridir. Bu geniş yelpaze içinde herkesin birbirine karşı yakınlık ve ilişki derecesi farklı farklıdır. Davranışlar, bu yakınlık ve ilişki derecesine göre şekil ve anlam kazanır. Bilindiği gibi insana en yakın olanlar; anne, baba, dede-nine, kardeşler, torunlar, amcalar, halalar, teyzeler ve diğer yakınlardır. Bunlar bir ağacın kökleri, gövdesi ve dalları mesabesindedirler. Ağacın gövdesi, dalları ve kökleri arasındaki ilişki neyse akraba arasındaki ilişki de odur. Bu ilişkinin koparılıp, aksine sağlamaştırılması asıdır. Yakınlar arasındaki bu bağ, dini terminolojide “sıla-i rahim” şeklinde nitelendirilmektedir.

Kavram ve Kapsam Olarak Sıla-i Rahim

Sıla-i rahim; gerek kan, gerekse evlilik vesilesiyle oluşan hısımlara, yakınlarla iyilikte ve yardımda bulunma, onlarla ilgilenme, akrabalık bağlarını güçlendirip, koruma şeklinde tanımlanabilir.

İslâm dini, yakınlar arasındaki bu bağın koparılmasını, büyük günahlar arasında saymıştır. Zira insanın diğer insanlarla olan ilişkileri, yakınları ile olan ilişkilerine göre şekillenmektedir. Buna göre

yakınları ile iyi ilişkiler içinde olmayan insan, diğer insanlarla nasıl iyi ilişkiler içinde olabilir? Toplumdaki sevgi ve dayanışma bağlarının çözülmesi aileden başlar, komşulara ve diğer kesimlere sirâyet eder, neticede fert ve toplum bazında ahenk bozulur. Bu yüzden başta akrabalık sonrasında ise komşuluk ilişkilerinde çok dikkat etmek gerekir. Akriba ve komşuluk haklarının ne kadar önemli olduğunu şu ayeti kerimeden anlıyoruz:

وَاعْبُدُوا اللَّهَ وَلَا تُشْرِكُوا بِهِ شَيْئًا وَبِالْوَالِدَيْنِ إِحْسَانًا وَبِذِي الْقُرْبَىٰ وَالْيَتَامَىٰ وَالْمَسَاكِينِ وَالْجَارِ ذِي الْقُرْبَىٰ وَالْجَارِ الْجُنُبِ
وَالصَّاحِبِ بِالْجَنبِ وَابْنِ السَّبِيلِ وَمَا مَلَكَتْ أَيْمَانُكُمْ إِنَّ اللَّهَ لَا يُحِبُّ مَن كَانَ مُخْتَالًا فَخُورًا

“Allah’a ibadet edin ve O’na hiçbir şeyi ortak koşmayın. Anaya, babaya, akrabaya, yetimlere, yoksullara, yakın komşuya, uzak komşuya, yanınızdaki arkadaşta, yolcuya ve mâliki bulunduğunuz kimselere iyi davranın.” Nisa (4/36)

Bu âyet-i kerimede mü’minlere on görev yüklenmektedir. Bu görevler; “İnsana her şeyi esirgemediği vermiş olan Allah Teâlâ’ya ibadet etmek ve ona hiçbir şeyi ortak koşmamak, anne ve babaya, akrabaya, yetimlere, yoksullara, yakın komşuya, uzak komşuya, yanınızdaki arkadaşta, yolcuya ve mâliki bulunduğunuz kimselere iyi davranmak” şeklindedir.

Bu âyet-i kerimede Allah Teâlâ’ya ibadet etmekle beraber akrabaya, yakın komşuya ve uzak komşuya iyi davranmanın zikredilmesi, yüce dinimizin komşuluk ve akriba ilişkilerine ne çok önem verdiğini göstermektedir.

Başka bir ayeti kerimede ise mü’minler yüce Rabbimiz tarafından şöyle tarif ve taltif edilmişlerdir:

وَالَّذِينَ يَصِلُونَ مَا أَمَرَ اللَّهُ بِهِ أَنْ يُوصَلَ وَيَخْشَوْنَ رَبَّهُمْ وَيَخَافُونَ سُوءَ الْحِسَابِ

“Onlar, gözetilmesini Allah’ın emrettiği şeyleri(akrabaları) gözeten, Rablerinden sakınan ve kötü hesaptan korkan kimselerdir.” Rad (13/21)

Allah Teâlâ’nın mü’minlerden gözetmelerini istediği şeyler, öncelikle akrabalık bağlarını sürdürmek ve akrabalarla bir arada dostça yaşamaktır. Mü’minler akrabaya şefkat besledikleri, muhtaç olanlarına yardım ettikleri, onları koruyup savundukları, başlarına bir kötülük gelmemesi için canla başla çalıştıkları için Allah Teâlâ’nın rızasını kazanmışlardır.

Yüce Rabbimiz risaletin ilk yıllarında وَأَنْذِرْ عَشِيرَتَكَ الْأَقْرَبِينَ **“yakın akrabalarını uyar!”** Şuarâ (26/214) emriyle, efendimizin şahsında bütün insanlığa akriba ilişkilerinin ne kadar önemli olduğunu ilan etmiştir.

Sevgili Peygamberimiz akrabalık haklarına çok büyük bir değer vermiştir. Dolayısıyla akrabalarla ilgiyi kesmemek, onlara kol kanat germek ve dahi onlara dinî bilgi ve şuur vermeye çalışmak islam’i bir görevdir.

KOMŞULUK İLİŞKİLERİ

Komşuluk ilişkileri de akrabalık ilişkileri gibi dinimizin çok önem verdiği ve değer atfettiği bir konudur. Komşu tabiri birbirine yakın yerlerde yaşayanlar için kullanılır. Komşuluğun İslam dininde birtakım hak ve sorumlulukları vardır. Bu haklara riayet etmek ve sorumlulukları yerine getirmek her Müslümana şarttır. Zira yakın ve uzak komşuya iyi davranmak, Allahın bir emridir. Bkz: Nisa (4/36)

Komşuluk hakkı nedir? “Güzel geçinmek, birbiri hakkında iyi şeyler düşünüp mutlu olmalarını istemek, mallarının ve canlarının zarar görmemesi için gayret etmek, komşusu hatalı bir iş yapmaya kalktığı anda veya bir konuda komşusunun görüşünü almak istediğinde ona doğru yolu göstermek” başlıca komşuluk haklarındandır. Buna ilave olarak zaman zaman birbirlerine hediye

göndermeleri, karşılaştıkları zaman selamlaşmaları, mutlu günlerinde sevinçlerine, kederli günlerinde üzüntülerine ortak olmaları, hastalanınca birbirlerini ziyaret etmeleri, yardıma çağırdıkları zaman hemen gitmeleri gibi davranışlar, iyi komşuluk esaslarındandır.

Komşunun gayri müslim olması bir müslümana, ona karşı komşuluk hakkını gözetmeme yetkisini vermez. Komşunun yahudi, hıristiyan veya hiçbir dine inanmayan bir müşrik olması bu prensibi değiştirmez. Taberânî'nin rivayet ettiği bir hadîse göre Peygamber efendimiz, üzerimizdeki haklarına göre komşuları üçe ayırmıştır:

Bir hakkı olan komşular: Müslüman olmayan komşu gibi ki, bunların sadece komşuluk hakkı vardır.

İki hakkı olan komşular: Müslümanlar gibi ki, bunların hem komşuluk, hem de din kardeşliği hakkı vardır.

Üç hakkı olan komşular: Akraba olan müslümanlar gibi ki, bunların hem komşuluk, hem din kardeşliği, hem de akrabalık hakkı vardır (İbni Hacer, Fethü'l-bârî, X, 456)

Peygamber efendimizden (s.a.s.) komşuluk ilişkilerinin ehemmiyetini belirten birçok hadisi şerif nakledilmiştir. Onlardan bazılarını gelin beraberce tefekkür edelim.

“Cebrâil bana komşuya iyilik etmeyi tavsiye edip durdu. Neredeyse komşuyu komşuya mirasçı kılacak zannettim.” (Buhârî, Edeb 28.)

Cebrâil aleyhisselâm'ın komşuya iyi davranma konusundaki devamlı tavsiyesi, Peygamber Efendimiz'i “Acaba komşular birbirine mirasçı mı kılınacak?” diye düşündürmüştür. Bu hadis, komşuların birbirine akraba kadar yakın ve samimi olması gerektiğini vurgulamaktadır. Karşılıklı bir anlayış ve güven içinde bulunulmasının icap ettiğini ortaya koymaktır. Komşuların karşılıklı bir güven ve emniyet içinde olmaması, güzel dinimizin yerleştirmek istediği insanlık anlayışa aykırıdır.

وَعَنْ أَبِي ذَرٍّ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ قَالَ : قَالَ رَسُولُ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ : يَا أَبَا ذَرٍّ إِذَا طَبَخْتَ مَرْقَةً ، فَأَكْثِرْ مَاءَهَا ، وَتَعَاهَدْ جِيرَانَكَ
Ebû Zer radiyallahu anh'den rivayet edildiğine göre Resûlullah (s.a.s.) şöyle buyurdu: **“Ey Ebâ Zer! Çorba pişirdiğin zaman suyunu çok koy ve komşularını gözet!”**

Bu hadîs-i şerifte yemeklerin en sadesi olan çorbadan bahsedilmesi mecâzîdir. Hiçbir şeyin olmasa da sadece çorban bulunsa bile, komşularına ondan da bir pay ayır, demek istenmiştir. Varlıklı kimseler ise evlerinde sık sık yendiği hâlde fakirlerin tadamayacağı güzel yiyecekleri onlara ikrâm etmekle, Allah'ın lütfettiği zenginliğe en güzel şekilde şükretmiş olurlar.

Çorbaya su katma ifadesinde ince bir mâna daha vardır. Çorbaya su katıldığı zaman, yemeğin tadı ve nefâseti büyük ölçüde kaybolur. Efendimiz bu sözüyle, etrafındaki yoksulların karnı açken senin ağız tadı, damak zevki araman uygun olmaz. Sen zevk peşinde koşacak adam değilsin. Sen mü'minsin. Açları, yoksulları sen gözeteceksin, komşun açken tok yatamazsın demektir. Nitekim Resûl-i Ekrem Efendimiz “Komşusu açken tok yatan kimse mü'min değildir” buyurmuştur (Heysemî, Mecme'u'z-zevâid, VIII, 167).

وَعَنْ أَبِي هُرَيْرَةَ رَضِيَ اللَّهُ عَنْهُ أَنَّ النَّبِيَّ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ قَالَ : وَاللَّهِ لَا يُؤْمِنُ ، وَاللَّهِ لَا يُؤْمِنُ ، قِيلَ : مَنْ يَا رَسُولَ اللَّهِ ؟ قَالَ :
Ebû Hüreyre'den (r.a) rivayet edildiğine göre Hz. Peygamber (s.a.s.): **“Vallâhi imân etmiş olmaz. Vallâhi imân etmiş olmaz. Vallahi imân etmiş olmaz”** diye buyurdu Sahâbîler: Kim iman etmiş olmaz Ya Rasulellah! diye sorunca Hz. Peygamber, **“Yapacağı fenalıklardan komşusu güven içinde olmayan kimse!”** diye cevap verdi.(Buhârî, Edeb 29;

Müslim'in bir rivayetine göre ise, **“Yapacağı fenalıklardan komşusu güven içinde olmayan kimse cennete giremez”** buyurdu. (Müslim, İmân 73)

Cennete girmek bütün mü'minlerin en büyük arzusudur. Zira Allah Teâlâ'nın iyi kulları için hazırladığı sayısız nimetler oradadır. Bu nimetlerin en üstünü olan Cenâb-ı Hakk'ın cemâlini seyretmek, ancak cennete girmekle mümkündür. Komşusuna güven vermemek, onu hep şüphe ve tedirginlik içinde bırakmak ve hele ona zulüm ve fenalık yapmak insana cenneti kaybettirecek kadar büyük bir günahdır.

Yine Ebû Hüreyre'den (r.a) rivayet edildiğine göre Resûlullah (s.a.s.) şöyle buyurdu:

“يا نساء المسلمات لا تحقرن جارةً لجاتها ولو فرسن شاة متفق عليه” **“Ey müslüman kadınlar! Komşu hanımlar birbiriyle hediyeleşmeyi küçümsemesin! Alıp verdikleri şey bir koyun paçası bile olsa!”** (Buhârî, Hibe 1, Edeb 30; Müslim, Zekât 90. Ayrıca bk. Tirmizî, Velâ' 6)

Efendimiz, özellikle mü'min hanımların komşularıyla hediyeleşmesini istemekte, hediye edilecek şeyin değerli veya değersiz olmasının hiçbir önemi bulunmadığını hatırlatmakta, pişirdikleri yemek son derece sade olsa bile komşuya göndermelerini tavsiye etmekte ve özellikle fakir komşuların gözetilmesini istemektedir. Hem cömertlik, elde olandan yapılır. Bu manada, **“el-Cûd mine'l-mevcûd”** diye güzel bir söz vardır. Hediyeenin mutlaka değerli ve pahalı şeylerden olması gerekmez. **“Çam sakızı, çoban armağanı”** atasözümüz işte bu durumu ifade eder.

Bir başka hadisi şerifinde Peygamberimiz (s.a.s.) şöyle buyurmuştur:

“مَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ ، فَلْيُحْسِنْ إِلَى جَارِهِ ، وَمَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَلْيُكْرِمْ ضَيْفَهُ ، وَمَنْ كَانَ يُؤْمِنُ بِاللَّهِ وَالْيَوْمِ الْآخِرِ فَلْيُقَلِّ خَيْرًا أَوْ لِيَسْكُتْ” **“Allah'a ve âhîret gününe iman eden kimse komşusuna iyilik etsin. Allah'a ve âhîret gününe iman eden kimse misafirine ikram etsin. Allah'a ve âhîret gününe iman eden kimse ya faydalı söz söylesin veya sussun!”** (Müslim, İmân 77)

Kaynaklarda Resûl-i ekrem efendimizin genel olarak müslümanlara, **“komşusuna ikram etmesini”**, **“komşusunu rahatsız etmemesini”** ve **“komşusuna iyilik etmesini”** öğütlediği görülmektedir.

Qal رسول الله صَلَّى

الله عَلَيْهِ وَسَلَّمَ، خَيْرُ الْأَصْحَابِ عِنْدَ اللَّهِ تَعَالَى خَيْرُهُمْ لَصَاحِبِهِ ، وَخَيْرُ الْجِيرَانِ عِنْدَ اللَّهِ تَعَالَى خَيْرُهُمْ لَجَارِهِ

Resûlullah (s.a.s.) şöyle buyurdu: **“Allah Teâlâ'ya göre arkadaşların hayırlısı, arkadaşına faydalı olandır. Yine Allah Teâlâ'ya göre komşuların hayırlısı, komşusuna faydalı olandır.”** (Tirmizî, Birr 28)

Komşusu için iyi şeyler düşünen ve her fırsatta ona faydalı olmaya çalışan, komşusuna zarar vermediği gibi, onun uğrayacağı fenalıkları elinden geldiği ölçüde uzaklaştırmaya çalışan kimse, hayırlı komşudur.

Rabbim akrabalık ve komşuluk haklarını gözetmeyi cümlemize nasip etsin. Akraba ve komşularımızı hayırlı eylesin. Bizleri onlara hayırlı eylesin. Musalla taşına konduğumuz zaman, bunu nasıl bilirsiniz? Sorusuna: **“Çok iyi biliriz, akrabalık ve komşuluk haklarına riayet eden bir Müslümandı rahmetli”** denilenlerden olmak duası ile;

Cumanız mübarek olsun!

Engin KELEŞ

Erzincan İl Müftülüğü / Vaiz